

93 HARBİ’NDE MACARLARIN OSMANLI DEVLETİ’NE DESTEĞİ

Ferdi ÇİFTÇİOĞLU*
Erika VEREŠOVÁ**

ÖZ

Osmanlı Devleti ile Macaristan arasındaki ilişkilerin temeli oldukça eskidir. Hun döneminden gelen tarihi akrabalık bağlarının yanı sıra özellikle XIX. yüzyılda karşı karşıya kaldıkları Rus tehdidi ile iki devlet arasındaki ilişkiler daha ileri düzeye ulaşmıştır. Rusya’nın izlediği yayılcı tutumu her iki ülke için de tehdit oluşturmıştır. Nitekim Macar Özgürlük Savaşı, Rusların müdahalesiyle başarısızlığa uğramış ve özgürlük mücadelesine katılanlar Osmanlı ülkesine sığınmıştır. Osmanlı’nın misafirperverliği Macar-Türk dostluğunu pekiştirmiştir. Aynı şekilde Macarlar da 93 Harbinde zor durumdaki Osmanlı’ya maddi-manevi her türlü desteği vermeye çalışmıştır. Devletin bu zor döneminde Macaristan’ın sağladığı desteğin önemi büyüktür. Çünkü XIX. yüzyılda birçok kez Rusya ile savaşan Osmanlı Devleti, askeri, ekonomik ve idari açıdan zor duruma düşmüştü. Macarlar, yaralı Osmanlı askeri için sargı bezleri, tiftik ve benzeri kumaştan elde edilen tedavi malzemeleri göndermiş, aynı zamanda halkın para yardımında bulunduğu, dönemin yazışmalarına yansımıştır. Ayrıca Avrupa kamuoyunu bilgilendirmek adına çeşitli ülkelerde nümayişler düzenlemişlerdir. Maddi yardımların yanında Osmanlı askeri ve komutanları için şiirler, şarkılar bestelemişler ve ordunun motivasyonunu canlı tutmaya çalışmışlardır. Doğrudan yardımda bulunma imkânı olmayan Macarlar, Osmanlı Devleti’nde askerlik görevi üstlenmeyi dahi teklif etmişlerdir. Bütün bu yardımlaşma ve yakınlaşma, ortak gelecek inşasında (Turan) büyük önem taşımıştır.

Anahtar Kelimeler: 93 Harbi, Macar Destek, Türk-Macar İlişkileri

SUPPORT OF THE HUNGARIANS TO THE OTTOMAN STATE DURING THE TURKO-RUSSIAN WAR IN 1876-1878

ABSTRACT

The Ottomans and Hungarians share a long history together. Beyond historical kinship ties between the Turks and the Huns, their relationship had reached its peak when the Russians dared to threaten both in 19th century as a result of their desire to expand their territory. Alas, the Hungarian’s lost the War of Freedom to the Russians, and the pioneers of the struggle took refuge in the Ottoman Empire. During the 93 [Day] War, the Ottomans – who had fought against Russia many times in the 19th century – fell into difficult situation on all fronts; the Hungarians came to their rescue. Their support was monumental: they sent both medical and financial aid to the ever-weakening army. They organized demonstrations in various countries to inform the European public about what was going on, and they wrote motivational poetry and songs in order to boost Ottoman soldiers’ morale. Some Hungarians had even offered join the Ottoman military. All of this rapprochement played a major role both sides building a common future together (Turanism).

Keywords: 93 War, Hungarian Support, Turkish-Hungarian Relations

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 29.06.2021; Yayıma Kabul Tarihi: 01.08.2021

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, MANİSA; ORCID: 0000-0002-3233-9012, E-posta: ferdi.ciftcioglu@cbu.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, İSTANBUL; ORCID: 0000-0001-6376-433X, E-posta: vereseri@gmail.com

Giriş

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında savaşların yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 ve 1877-1878 yılları arasında Osmanlı ile Rusya karşı karşıya gelmiştir. 93 Harbi'nden önceki savaşlarda amacına ulaşamayan Rusya, zellikle Kırım Harbi'nin intikamını almak istemiş, bu bağlamda Slavların haklarını bahane ederek Osmanlı içişlerine müdahale etmeye başlamıştır. Bulgaristan'ın ve Balkanlardaki Hristiyanların bağımsızlık isteklerinin Rusya tarafından desteklenmesi ise 93 Harbi'ni başlatmıştır. Savaş aynı zamanda Avrupa devletlerinin birbirileriyle olan ilişkilerini de gözden geçirmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Kırım Savaşında Osmanlı Devleti'yle hareket eden Avrupa devletleri, 93 Harbi ve sonrasında Osmanlı'ya olan desteklerini kesmiştir. İngiltere Osmanlı toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçmiş, bölgedeki çıkarlarını korumayı tercih etmiştir (Turan, 2019, s. 68). Almanya ise savaşın başından itibaren Rusya'yı desteklemiştir (Yıldırım, 2020, s. 249). Dahası Almanların savaş planlarından anlaşıldığı kadarıyla, Avusturya-Macaristan'ın Rusya tarafında savaşa gireceği ngrlmştir. Fakat 93 Harbi sırasında ikili monarşinin Avusturya tarafı Türklere destek vermezken Macarlar Türkler lehine sevgi ve kardeşlik gösterilerinde bulunmuştur (Namal, 2017, s. 7). Esasen Macarların Türklere olan meyli ve muhabbeti 93 Harbinden çok daha öncesine dayanmaktadır. Nitekim XIX. yüzyılın ortalarında Macar kamuoyunda Türklere karşı sempati dolu haberlerin yer almasının sebeplerinden biri Macarların Ruslara karşı olan duygularıdır. Çünkü "Macar zgrlk Savaşı" Rusların müdahalesi yüzünden başarılı olamamıştı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu tarafından Kossuth'un ve binlerce Macar askerinin barındırılması da bu ilginin sebeplerindedir. Tüm bunların yanı sıra bu dönemde yürütülen eskiçağ araştırmalarının artmasıyla Türk-Macar köken bağı üzerine çalışmalar hl devam etmektedir.

Macarlar, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkiye hakkında daha önceki dönemlerde öğrenmedikleri kadar çok bilgi öğrenmiştir. 1850'li yıllardan sonra Macar araştırmacılar ve akademisyenler sürekli Türkiye hakkında yazılar yayınlamışlardır. Keza 93 Harbi sırasında doktor olarak görev yapan Henrik Spitzer *Türkiye'deki Tecrbelerim* başlıklı bir makale yayımlamıştır. Dahası Macar fotoğrafçıları ve savaş muhabirleri savaş meydanında olayları belgelemek için hazır bulunmuşlardır (Simon, 2020, s. 373). Bu gelişmeler Macarların Türklere olan meylini göstermenin yanı sıra artan Rus tehdidine karşı durma amaıdır. Osmanlı coğrafyasında özellikle de Balkanlarda Panslavist ayaklanmaların görülmeye başlaması, 1875'te Hersek'te ortaya çıkan ayaklanma, 1876'da Bulgaristan Ayaklanması, 2 Temmuz 1876'da Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğuna savaş ilan etmesi gibi sebepler Osmanlı Rus savaşına zemin hazırlamıştır (Aydın, 2005, s. 916-917). Bu durum şüphesiz özgürlük hareketleri Ruslar tarafından bastırılan Macarları tedirgin eden bir diğer olumsuz gelişmeydi. Birçok Macar saldırıya uğrayan Trkların tarafında olup Türklere desteklemeyi ahlaki bir görev bilmemiştir (Gza vd. 2018, s. 118). Bu doğrultuda Macaristan Parlamentosunda ve sokaklarında Türk yanlısı ve Rus karşıtı açıklamalar yapılmıştır (olak vd. 2016, s. 7). Yine bu savaş sırasında niversite gençlik hareketlerini örgütleyen Macar ğrenciler, 60 kişilik bir heyet oluşturmuşlardır. Bu heyetin üç temel hedefi bulunmaktadır. Bir taraftan Türk yaralıları için para ve sargı bezi toplarken, diğer taraftan muzaffer serdar-ı ekrem Abdülkerim Paşa için tören kılıcı hazırlayacaklar, en önemli görevleri ise Macar gençliğinin saygısının bir işareti olarak, heyetin hazırladıkları kılıcı taşması ve İstanbul'da sunmasıdır. Aynı zamanda bu eylemin sadece ğrenci heyetinin değil tüm Macar milletinin tercümanı olacağı dşnlmştir (BOA. Hariciye Siyasi 1237/16, s. 3/1; olak vd. 2016, s. 8). Nitekim 1877 başında Macar gençlik heyeti Abdülkerim Paşaya (serdar) süslü bir kılıç

götürmek için *Cafe Delicatess*e'den¹ İstanbul'a yola çıkmıştır. Coşkulu eylemler ve tutkulu bir atmosferde yol alan bu heyetten aldığı ilhamla Macar besteci Szabadi Türk-Macar marşını yazmıştır. Eserini 14 Aralık 1876'da çatışmalarda yaralanan Türk askerleri için düzenlenen konserde ilk defa sunan besteci, "savaşa gençler!" sloganını kullanarak kendisinin de Türklerin taraftarı olduğunu açıkça belirtmiştir (Géza vd. 2018, s. 119-120). Osmanlı-Sırp savaşının devam ettiği sırada Bosna valisi Nazif Bey'in Osmanlı Hariciye Nezaretine yazdığı tahrirat, Macarların Osmanlıya meylini bir kez daha ortaya koymuştur. Macaristan ahalisinden Bosna'da ikamet eden Mendek Yula, Mendek Bila ve Ferdina isimindeki üç delikanlı Devlet-i Aliye ve Millet-i Osmaniye'ye olan muhabbetleri gereğince asakir-i şahanede görev almak istediklerini bildirmişlerdir. Hatta memleketlerinden yola çıkarak Saraybosna'ya kadar gelmişlerdir. Mendek isimdekiler kardeş olup 26 ve 21 yaşlarında, diğer arkadaşları ise 25 yaşındadır. Kardeşlerin talebe oldukları anlaşılmıştır. Gençler kendilerinin süvari askerliğe kabul olunması ile çok memnun olacaklarını hatta süvari olmazsa piyade sınıfına dahi razı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kişilerin zor koşullarda buralara gelmesi kısa zaman sonra binlerce Macar'ın askerlik için Memalik-i Şahane'ye gelme isteğinin yolunu açmıştır (BOA. Hariciye Siyasiye 1232/21, s. 1; Nazır, 2010, s. 310). Macarların Osmanlı'ya beslemiş olduğu muhabbetin örneklerini çeşitlendirmek mümkündür. Macarların Türklere karşı giderek artan meyli ve muhabbeti Osmanlı Devleti'nde de karşılık bulmuştur. 1877 yılı Nisan ayında II. Abdülhamid Macarların sempatisini kazanmak amacıyla XVI. yüzyılda ganimet olarak İstanbul'a götürülen ve Topkapı Sarayında muhafaza edilen 35 cilt kodeksi (eski el yazma kitapları) Macaristan'a hediye olarak geri göndermiştir (BOA. Hariciye Tercüme Odası 109/14, s. 1). Bunların arasında Macar Kralı Matheus Corvinus'un Corvina isimli önemli kodeksleri de bulunuyordu (BOA. Hariciye Tercüme Odası 109/14, s. 1). Yine İstanbul'dan Macaristan'a giden dostluk heyeti inanılmaz coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. Tabi ki bu karşılama, gittikçe zorlaşan ve savaşa doğru ilerleyen Türk-Rus ilişkisi de rol oynamıştır. Ziyaretin detaylarını Türkolog Béla Erődi anlatmıştır². Aynı zamanda Macaristan'dan yurduna geri dönen Türk delegasyonunun gazete yazarı üyesi Tefvik Bey yaşadıklarını büyük bir sevinçle vatandaşlarıyla paylaşmıştır (Dávid vd. 2018, s. 118-119). Basiret Gazetesi tarafından vekil olarak gönderilen Tefvik Bey; Macaristan'da uğradıkları her istasyonda Macarların Türk heyetini mızıkla ve meşalelerle karşıladığını bildirmiştir. Özellikle Temeşvar'da ahalinin çok büyük bir karşılama gerçekleştirdiğini de eklemiştir. Gece yarısı olmasına rağmen alkışlar arasında Szeged şehrine kabul olunduğunu hayretle anlatmıştır. Kendilerine gösterilen hürmetin Osmanlıları Macar kardeşlerine bir kez daha teşekkür ve muhabbete mecbur kıldığını bildirmiştir (BOA. Hariciye Tercüme Odası, 554/84, s. 1). Dönemin Macar gazeteleri olası bir Osmanlı-Rus savaşında nasıl pozisyon almaları gerektiği konusunda fikir yürütmüştür. *Ellenőr* gazetesi 4 Ekim 1876 Çarşamba günü sayısında, Macarların "*A krízis maqvában*" başlığıyla krizin çekirdeğinde olduklarını ileri sürmüştür. Haberde, Rusya'nın Almanların desteğini almaksızın tek başına savaşa giremeyeceği hususuna da yer verilmiştir. Çünkü Rusya'nın Osmanlıya karşı savaşı kazanması durumunda onu Avusturya-Macaristan'ın açacağı bir savaşın daha bekleyeceğini, bu sebeple Rusya'nın, Almanların desteğini almak zorunda olduğu gazetenin üzerinde durduğu konular arasındadır (Ellenőr, 1876, s. 1).

¹ Macar özgürlük savaşında görev alan Szabadi'nin mekânı (kahvehanesi) çalıştığı sürece üniversite öğrencileri tarafından sıklıkla ziyaret edilen bir yerdi. Fener alayı düşüncesi de burada doğmuştur. Fener alayını Sırbistan çatışmalarındaki Türk gazileri hatrasına düzenleyeceklerdi. Coşkulu gençler bu organizasyonu iki defa başbakan Kálmán Tisza'ya göndermişlerdir. Ancak empati dolu bu eylemleri yasaklanmıştır (Dávid vd. 2018, s. 119-120).

² Türk heyetinin Macaristan'da kabulü hazırlıkları, heyetin Macaristan'a ayak basma anı, heyetin Budapeşte'ye varışı ve karşılanmaları, Türk heyetinin üyeleri, ziyaretin bir haftalık gün gün detayları, Gül Baba Türbesi'ne yapılan ziyaret, heyetin vedalaşması ve ayrılması sonrasında Osmanlı ülkesinde kabulü hakkında Béla Erődi detaylı bir aktarım yapmıştır. Detaylı bilgi için bk. Béla, 2001, s. 33-118.

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) ve Osmanlı Askerinin Durumu

93 Harbi, Tuna ve Kafkasya olmak üzere iki cephede yaşanmıştır. Romanya'dan geçerek Tuna'ya varan Ruslar, ilk hamlede Tuna'daki Osmanlı donanmasını bertaraf etmişlerdir. Tuna'yı aştıktan sonra Plevne önlerine gelmiş ve burada Gazi Osman Paşa'nın mukavemeti ile karşılaşmışlardır. Gazi Osman Paşa, Plevne'yi kahramanca savunmuş ve devletten gerekli desteği alamamasına rağmen büyük başarılar elde etmiştir. Ruslar, ağır kayıplar karşısında saldırıdan vazgeçip Plevne'yi üç kademeli olacak şekilde kuşatmaya karar vermişlerdir. Üç kademeli kuşatma Osman Paşa'yı g durumda bırakmıştır. Ölen ve yaralanan askerin yerine yeni takviye birliklerinin gelmemesi ve ordu iaşesinin sağlanamaması neticesinde Osman Paşa kuşatmaya birkaç ay daha dayanabilmiş, kendisinin de yaralanmasıyla teslim olmak zorunda kalmıştır. Plevne muharebesi Rusları bir süre durdurmuşsa da Plevne'nin düşmesi ile Rus kuvvetlerine İstanbul yolu açılmıştır (Hülagü, 2007, s. 304-305). Nitekim Plevne'nin düşülmesiyle Rusların Balkanlardaki ilerlemesi kolaylaşmış ve Ruslar Balkan dağlarını aşarak Edirne önlerine gelmiştir (Armaoğlu, 2010, s. 734-736). 1877 yılı Temmuz ortasından Eylül ortasına kadar Osmanlılar, Rus üstünlüğünde ağır kayıplar vermiştir. Rus generallerinden Alman kökenli Eduard Ivanovics Totleben (1818–1884) taktik değiştirip Türk savunmasını engellemiş ve Türkler Kasım ayının sonunda pes etmek zorunda kalmıştır. Göstermiş olduğu başarı ile kont unvanını kazanan general, bu başarıyı şöyle yorumlamıştır: "Osmanlıları ben değil, açlık yendi" (Dvid vd. 2018, s. 119). Generalin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Osmanlı askeri zor koşullar altında kalmıştır. Dahası bu koşullar sadece açlıkla sınırlı kalmamış, yaralanan Osmanlı askeri tedavisi için nice sıkıntılara katlanmak durumunda kalmıştır. Savaşı büyük bir titizlikle takip eden Macar basını, yaralanan Osmanlı askerlerin karşılaştıkları zorlukları detaylıca anlatmıştır. Budapest Gazetesinin 26 Kasım 1877 Pazartesi 12. sayısının 1. sayfasındaki "*Sebeslt trkk szllitsa Stambulba*" başlıklı makalede, yaralı Türk askerlerinin İstanbul'a sevk edilmeleri anlatılmıştır. Türk ordusunun durumu ve Kızılay'ın ortaya çıkması hakkında bilgileri de içeren makale, Türk askerinin yaralanıncaya kadar devletin onunla ilgilenmediğini ileri sürmüştür. Türkler için savaş alanında vatan için savaşmanın bir erdem ve zorunluluk olduğu da satırlarına eklemiştir. Türkler hakkında anlatıya devam eden gazete, Türk askerlerinin savaş alanında ölmesinin ise Allah'ın hayatını savaş alanında gayrimüslimlere karşı çatışırken kaybedenleri cennetine alacağı inancına sahip olduklarından dolayı onlar için şanlı olduğunu dile getirmiştir. Yemek konusunda ise esasen yüzyıllardır Türk Devleti'nin askerine yemek verdiği ve en yakın örneğinin Kırım Savaşı olduğunu savunmuştur. Fakat şimdi askerlerine sadece silah verdiğini, para ve yemek vermediğini ileri sürmüştür. Türk kamplardaki "*Orada olacaksanız-getirerseniz, yersiniz*" sloganının durumu açıklamaya yeterli olduğunu ifadelerine eklemiştir. Fakat ilginç bir noktaya temas eden gazete bu koşullarda bile 200-300.000 askerin bir araya gelebildiğini yazmıştır (1877/12, s. 1). Ayrıca askeri iane hususunda yaşanan sıkıntılara rağmen Türk askerinin yaralanması durumunda bütün ulusun ona destek verdiğini söylemiştir. Ona ağlayan bir ocuk gibi baktıklarını ve tüm isteklerini yerine getirdiklerini ifade etmiştir. Savaş alanından onu rahat sedyelerde ambulanslara gtrdklerinin ve burada çoğunlukla Macar ve İngiliz doktorların tedavi ettiğinin bilgisini vermiştir. Yaralanan Türk askerinin sevkini detaylandıran gazete, askerlerin kamp hastanesinde kendine geldiklerini, sonra en yakın hastaneye, oradan birkaç gün sonra ise Üsküp'e, Edirne'ye ya da İstanbul'a götürüldüklerini söylemiştir. Bu işlemin ise demiryolu ile gerçekleştirildiği bilgisini anlatısına eklemiştir. Doktorların belirttiğine göre ağır yaralıların vagondaki oturma yerlerinde ya da oturma yerlerinin üstünde hazırlanan yataklarda sevk edildikleri bilgisini okuyucuyla paylaşmıştır. Hafif yaralıları ise dana eti ve koyun eti verildiğini ve askerlerin onları yiyip doyana kadar açık vagonlarda gittiğini ifade etmiştir. Biraz daha ağır yaralı askerler için daha geniş yerler verildiğine ve seyahatin karşılıklı teselliler içinde geçtiğine

satırlarında yer vermiştir. Hasta bakıcılarına bu vagonlarda genellikle yer kalmadığını, ancak kendilerinin çok anlayışlı olduklarını ve hastalardan kendi rahatları için yer istemediklerini dile getirmiştir. Hatta gazetede bu hasta bakıcıların çok cesaretli oldukları, kapalı vagonların üstüne çıkıp orada seyahat ettikleri bilgisi de okurlara iletilmiştir. Gazete konuyu, hasta bakıcıların tren bir istasyona vardığında hemen aşağıya inip yaralıların arasına girdiklerine ve onlara gerektiği gibi yardım ettikten sonra tekrar yukarıdaki yerlerini aldıklarına yer vererek sonlandırmıştır (1877/12, s. 1). Osmanlı'nın yaralı askerler hakkındaki uygulamalarını detaylandıran gazete, bu dönem Kızılây'ın önemine de değinmiştir. Kızılhaç Antlaşması (yani Cenevre sözleşmelerinin ilki) 1864'te imzalanmıştır. Antlaşma gereğince ve uluslararası boyutta belirtilen kurallar doğrultusunda Kızılhaç, savaşta asker tedavisinde Avrupa'nın herhangi bir devletine yardım edebilecektir. Bu maddenin işlerliği Türk-Rus savaşı ortaya çıkınca sorgulanmaya başlanmıştır. Keza Kızılhaç, ilkyardım ambulanslarını Rusya'ya gönderip Türkiye'yi unutmuş gibi bir tavır içerisinde bulunmuştur. Konuya daha detaylı bakıldığında bu durumun sebebinin Türk hükümetinin kendi kamplarında haç sembolüne karşı çıkmış olma ihtimali akla gelmektedir. Türk hükümeti madem Kızılhaç yardım etme niyetinde ise yardım araçlarında ve hasta bakıcılarda Türk sembolünün, yani yarım ayın kullanması talebinde bulunmuştur. Buna ne Kızılhaç ne de Rus hükümeti izin vermiştir. Nitekim tarafsız ülkeler Türk ambulanslarının, yaralıları taşıyan trenlerin ve hasta bakıcıların bir sembol olarak beyaz arka plan üzerindeki kırmızı yarım ayı kullanılabilecekleri yönünde ortak bir karara varmış ancak burada da Rus entrikaları yüzünden Kızılhaç, Türk Kızılây'ını desteklemekten vazgeçmiştir. Türkler yine de yardımsız kalmamış, İngiltere savaşı çıkar çıkmaz Londra'nın Southampton iskelesinden Türk Kızılây'ı için ilkyardım eşyalarını ve gerekli sayıda yardım ekipmanlarını taşıyan 5 gemiyi Türkiye'ye yollamıştır (1877/12, s. 1). Yine savaşın başladığı sırada Ruslar, Tuna nehrini geçmeden önce nehrin iki kenarındaki kaleleri (yani Vidin ve Rusçuk arasında) bombardımana başlamıştır. Elbette Rusların bu girişimi planlıydı ve burada bir amaç söz konusuydu. O zamanlar Tuna kenarında toplanan Türk ordusunun en önemli toplanma yeri Rusçuk idi. Dolayısıyla yaralı askerlere yardım edebilmek için Türk ambulansları da bu bölgedeydi ve Rusların bombardımanı gelişigüzel bir hareket değildi. Bununla birlikte, Kızılhaç'ın niyeti ve Rusya'nın engellemelerine rağmen Türk yetkililer, koşulların elverdiği ölçüde bir sağlık merkezi oluşturabilmişlerdir. Öncelikle şehrin (Rusçuk) sınırında, çatısında Kızılây'ın beyaz bayrağı bulunan kocaman kışlayı hastaneye dönüştürmüşlerdir. Yine İstanbul'daki her kamu binasına ve birçok özel eve hastane işlevi kazandırılmıştır. Böylece İstanbul'da 80.000 yaralıya bakabilecek kapasitede yataklar hazırlanmıştır. İnsanlığın en adil işini burada Kızılây'ın hasta bakıcıları ve devletten yardım alan, farklı ülkelerden-izin alarak bir şekilde buraya-gelen kadın keşişler yapmıştır. Onların yanı sıra İstanbullular da içten gelen bir sevgiyle ve kendi imkanlarına göre, yaralılara bağışlarda bulunmuştur (1877/12, s. 1). Gaziler hayatları boyunca devletin koruması altındadırlar ve sonraki yaşamlarında savaş alanında çatışan askerlerden bile daha fazla maaş alırlar. Gazilerin maaşlarının her hâlükârda ödenmesi gerekmekte olup bu konuda bir aksaklık yaşanmaması devletin hassas konuları arasında yer almıştır.

Osmanlı askerinin içerisinde bulunduğu zor durum ve Rusların batıda Yeşilköy önlerine gelmeleri üzerine Osmanlı Devleti 22 Ocak 1878'de barış istemek mecburiyetinde kalmıştır. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Mart 1878 yılında şartlar oldukça ağır olan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı Devleti için ağır şartlar içeren bu antlaşma, Avrupalı devletlerin (özellikle İngiltere ve Avusturya) itirazıyla ve Rusya'nın da kabulüyle geçici bir barış antlaşması -ön antlaşma-niteliği taşımıştır (Jelavich, 2009, s. 388). Kesin kararlar ise 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşmasıyla ortaya çıkmıştır (Armaoğlu, 2010, s. 738-741). Berlin Antlaşmasıyla neticelenen savaş göstermiştir ki tüm olumsuzluklar karşısında Osmanlı Devleti sınırlarını savunmaktan vazgeçmemiş,

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan değişik milletlerin maddi ve manevi yardımlarıyla motivasyonunu korumuştur. Hindistan Müslümanlarının (abuk vd. 2019, s. 555-575) ve Macarların bu savaşta gösterdikleri özverili destekler, tarihi bağların somut örneklerini oluşturmuştur.

Macar Desteği

Macarlar XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı'nın Ruslara karşı bütün girişimlerini desteklemiştir. 93 Harbinin arefesinde Osmanlı-Sırp savaşında Macar gençleri Osmanlı'ya olan meyil ve samimiyetlerini göstermek için nümayiş gerçekleştirmiştir. Aynı düşüncelerle Osmanlı-Rus savaşında da benzer davranışları sergilemişlerdir. Memleketlerinin içinde ve dışında iane (yardım) komiteleri kurmuşlar, Avusturya Macaristan ve Almanya'daki darülfünun öğrencilerini bu hususta yardıma davet etmişlerdir. Ayrıca şehbenderhane karşısında mızika eşliğinde ellerinde meşaleler ile görkemli bir nümayiş yapmışlardır. Bu girişimler öncesinde Peşte Başşehbenderinden kendilerinin kabul edilip edilmeyecekleri ve böyle bir nmayişe hkmet-i seniyyece memnun olup olunmayacağı sorulmuştur. Telgrafla gerçekleştirilen görüşme neticesinde Sefaret-i seniyyenin talimatı gereğince bu nazik düşünce neticesindeki nümayişler için çok teşekkür edilmiş ve nmayişe izin verildiği bildirilmiştir (BOA. Hariciye Tercüme Odası 330/54, s. 1). Lakin dönemin Macar basını, Başbakan Tisza'nın yapılan nmayişleri knamadığı manasını bildirmiş ise de bu yorumun yanılıcı olduğu anlaşılmıştır. Keza Tisza, bütün nmayişleri münasebetsiz saymaktadır. Bunun yanında talebenin rahat durması ve her türlü nmayişten sakınması, zabıtalarca ikaz edilmiştir. Talebeler, ikazları dikkate almak yerine 60 kişi kadar toplanıp hocalarının ve zabitanın tembihlerine rağmen isteklerini gerçekleştirmek istemiştir. Ertesi gün Peşte Başşehbenderini nmayişin gerçekleştirileceği Paris Oteline davet etmişlerdir. Bununla birlikte, hükümetin gazetelerde yayınlanan uyarıları neticesinde şehbender, bu ricalarını kabul edemeyeceğini fakat genç talebelerin Asakir-i Osmaniye'ye gönderecekleri yardımları ulaştırabileceğini bildirmiştir. şehbender, makamı gereği herhangi bir olumsuzluğa sebebiyet vermemek adına öğrencilerin taleplerini reddettiğini ilgili makamlara bildirmekle beraber gazetelerde de yayınlattıştır (BOA. Hariciye Tercüme Odası 330/54, s. 2). Nitekim ğrenciler, şehbenderin isteklerini reddetmesine ve ilgili makamların engellemelerine bakmayarak meşalelerle sokaklarda gezeceklerini beyan etmişlerdir. Esasen burada da bir yanlış anlaşılma söz konusudur. Talebe heyetinin Başbakanın, zabıtaya nmayişin engellenmemesi hususunda, emir verdiği bilgisini yanlış anladığı açıklaması yapılmıştır. Başbakan, kendi sözlerinin yanlış anlaşılmış olduğunu ve münasebetsiz addedilen bu gibi nmayişleri askeri kuvvet ile menedeceğini duyurmuştur. Ayrıca talebelere, kendisinin söylediği şeyleri iyice düşünmelerini ve memleketin politikasına zarar getirmemelerini sinirli bir ifadeyle belirtmiştir. Talebe heyeti, başbakanın verdiği cevabı duyurunca akşam saat 18.00'da tüm uyarılara rağmen talebeler "*Yaşasın müttefikimiz olan Türkistan yaşasın Türk karındaşlarımız*" sedasıyla şehrin bütün sokaklarına dağılmışlardır (BOA. Hariciye Tercüme Odası 330/54, s. 3). Sayıları 2000'i bulan talebeler halkı etkilemiş ve nmayişe yeni katılımlar gerçekleşmiştir. Zabıta tarafından dağıtılmaya çalışılan talebe topluluğu gece 23.00'a kadar nmayişe devam etmiştir (BOA. Hariciye Tercüme Odası 330/54, s. 4).

Macarların yapmış oldukları nümayişlerin yanında ülkenin hemen her şehrinde Osmanlı lehine toplantıların yapıldığını, dönemin gazetesi Ellenr'den öğreniyoruz. Gazete 6 Ağustos 1877 Pazartesi nüshasının 2. sayfasında *Vidki meetingek* başlıklı yazısında ülke genelindeki toplantılarda Türklere duyulan muhabbeti ortaya koymaya çalışmıştır. Gazete okuruna şunları aktarmıştır: 5 Ağustos günü ülke çapında toplantılar düzenlenmiş ve gazeteciler halkın bu heyecanına haberler getirerek ortak olmuştur. Muhabirler buldukları her yerde Türklere karşı duyulan sevgi, Ruslara ise beslenen öfkeyle

karşılaşmışlardır. Ayrıca gazete ülke genelindeki toplantılardan elde ettiği bilgileri de okurlarına sunmuştur. Bu bilgiler doğrultusunda *Arad* ile *Uj-Arad* toplantıyı beraber düzenlemiştir. *Uj-Arad*lılar toplantıya *Césár Ternáigó*'nun idaresinde gelmiştir. Toplantı *József Varjassy*'nin konuşmasıyla, Rus vahşeti ve Rus işgaline karşı açıklamalarla başlamış olup devamında hükümetten bu vahşetin ve işgal hareketlerinin, gerekirse silahlı bir şekilde, savunulması ve yok edilmesi rica edilmiştir. Benzer şekilde *Körmen*d şehrinde toplanan vatandaşlar da heyecanlı bir şekilde *Budapeşte*'deki toplantıya katılmıştır. *Sopron* şehri, Rus vahşeti hakkında olumsuz yorumlarını paylaşarak Osmanlı'nın mevcudiyetini koruması gerektiği ümidini ifade etmiştir. Toplantıdakiler Rus vahşetine Dışişleri Bakanlığı'nca karşı çıkılmasını rica etmiş ve Rus işgalini gerekirse silah kullanarak bitirme çağrısında bulunmuştur. *Kaposvár*, *Makó*, *Mező-Tur* ve *Hajdu-Böszörmény* toplantıları, hükümetin acilen ve etkili bir müdahalesini istemiştir. Bunun dışında *Budapeşte*'deki toplantıda alınan kararlar buralarda da aynen kabul edilmiştir. *Jászberény* ile *Beregszász* şehirleri de toplantı düzenleyip *Budapeşte*'deki ve *Cegléd*'deki sonuçlara eklemelerde bulunmuştur. *Miskolc* şehri ise General *Klapka*'yı bekledikleri için toplantıyı ertesi gün düzenleyeceğini ve toplantının karar önerisini *Albert Bódogh*'un sunacağını açıklamıştır (Ellenőr, 6 Augustus 1877, s. 2).

Yapılan nümayişlerin Avrupa kamuoyundaki etkisi Osmanlı bürokratlarını yakından ilgilendirmiştir. Peşte Başşehbenderi, Macarların nümayişi hakkında herhangi bir teşvik ve telkinde bulunmadığının izahatı için birkaç günlüğüne Viyana'ya gitmiştir. Ayrıca şehbender Viyana dönüşünde cereyan eden vukuata derhâl müdahale edeceğini de dile getirmiştir. Nitekim şehbender geri döndüğü sırada gerek Peşte'de ve gerek Macaristan'ın diğer büyük şehirlerinde, gelirleri asakir-i şahaneye ait olmak üzere, balo, konser, tiyatro ve benzeri yardım kuruluşlarının tertip edildiğini öğrenmiştir. Esasen bu girişimler ilk olmamıştır. 10 gün önce buna benzer yine geliri asakir-i şahaneye ait olmak üzere bir musiki cemiyeti tertip etmek maksadıyla Peşte tüccarları tarafından teşkil olunan komite, belediyeden gerekli izinleri almıştır (BOA. Hariciye Tercüme Odası 331/10, s. 1). Tertiplenen piyesler fevkalade beğenilmiş ve cemiyetin 125 florin hasılatı başşehbendere teslim edilmiştir (Namal, 2009, s. 82). Yine bu maksat doğrultusunda bazı müzisyenlerden oluşan cemiyet tarafından 80 florin beraberinde Millet-i Osmaniye'ye olan muhabbetlerini bir kıta evrakla göndermişlerdir. Ayrıca tertiplenen bu etkinliklerde ahali Devlet-i Aliye şehbenderini de görmek ve sözlü olarak muhabbetlerini beyan etmek istemişlerdir. Nitekim şehbender de bu istek karşısında hazır bulunmuştur (BOA. Hariciye Tercüme Odası 331/10, s. 2).

Macarların Devlet-i Osmaniye'ye olan meyil ve muhabbeti, Osmanlı askeri iaşesinin karşılanmaya çalışılmasıyla bir kez daha kendini göstermiştir. Macarlar yaralı Osmanlı askerleri için tiftik göndermiş, Osmanlı askerine yapılacak yardımların artması için gazeteye ilanlar vermişlerdir (BOA. Hariciye Tercüme Odası 331/10, s. 3). Debrecen şehrinde asakir-i şahane iane için toplam 250 florin şehbendere teslim edilmiştir. Bu hizmetin Osmanlı tarafından kabul edilmesi için gerek zabıtlar gerek gönüllüler resmi başvurularda bulunmuş ve bu yardımların miktarı ve çeşidi her geçen gün artmıştır. Macarlar Osmanlılara besledikleri muhabbeti göstermek için boyunlarındaki peluşların üzerine Osmanlı sancağı şeklinde ufak kırmızı kurdeleler ile yıldızlar asmışlar ve bunu moda hâline getirmişlerdir (BOA. Hariciye Tercüme Odası 331/10, s. 4).

Osmanlı askeri için yapılan yardımlar zamanla çeşitlilik göstermiştir. 17 Ağustos 1877 tarihinde Peşte Başşehbenderliği'nden Hariciye Nezaretine gelen telgrafnâme Osmanlı askeri için yardım teklifi gündeme gelmiştir. Başşehbenderin aktardığına göre; Macaristan Millet Meclisi mebuslarından Mösyo Ernó Simonyi kendi bölgesinde harp münasebetiyle Osmanlı lehinde bir miting düzenleyip Gazi Osman Paşa'yı tebrik etmek istemiş ve Osmanlı ordusuna hububat yardımı teminine karar vermiştir. Bu yardımın

doğrudan İstanbul'a mı yoksa başka bir yere mi gönderilmesi ya da toplandığı yerde satılıp parasının gönderilmesinin mi uygun olacağı hususunun netleştirilmesi için şehbenderliğe müracaat etmiştir. Osmanlı yetkililerince yapılan görüşmeler neticesinde toplanacak hububatın satılıp parasının gönderilmesinin uygun görüldüğu Peşte şehbenderine bildirilmiştir (BOA. Hariciye Siyasi 176/16, s. 4).

Macarların Osmanlı askeri için halktan topladıkları yardımların yanı sıra bireysel yardımların yapıldığı da dönemin belgelerine yansımıştır. Macar asilzadelerinden meclis azası Baron Arpatlopresni asakir-i şahane ianesi olarak 50 Fransız altınını Peşte Başşehbenderine ulaştırmıştır. Bunun yanında yaralanan askerler için bir nevi kumaş icat etmişler ve bu kumaşı Osmanlı Devleti'ne takdim etmek üzere İstanbul'a göndermek istemişlerdir. Yine Mösyö İzrail Rosso yaralanan Osmanlı askerleri için 100 adet Macar kıremisi altını vermiştir. Ayrıca Peşte 'de yapılan mızıkta cemiyetinin toplamış olduğu hasılat ve bazı kişiler tarafından gönderilen iane toplamı 215 florindir (BOA. Hariciye Siyasiye 1232/17, s. 4). Yine Mösyö Lopreski ve bazı kişiler de Osmanlı yaralı askerlerine iane göndermişlerdir. Ayrıca Mösyö Lopreski Osmanlı askerini top, kılıç ve süngüden korumak için icat edilmiş bir aleti Osmanlı Devleti'ne sunmak için İstanbul'a gelmek istediğini bildirmiştir (BOA. Hariciye Siyasi 1232/17, s. 5). Bunlardan bağımsız olarak yine yaralı askerler için Peşte'de toplanan 7800 florin (692 adet Osmanlı altını ve bir rub Osmanlı altını ve bir adet sim mecidi çeyreği), ayrıca Macar ailelerin verdikleri 2 sandık sargı bezi doğruca Rusçuk hastanesine gönderilmiştir (BOA. Hariciye Tahrirât 23/21, s. 1). Bunların yanı sıra Macar hanımefendilerin "*doğulu kardeşlerimiz*" diye hitap ettikleri Türklere gösterdikleri yardımseverliğe de değinmek gerekir. Resmi kayıtlara göre o günün koşullarında Macaristan'dan 500 kutu yara bandı ve çok miktarda kumanya İstanbul'a gönderilmiştir (Budapest, 1877/12, s. 1).

Macarların Osmanlı askerine maddi- manevi yardımlar için yapmış olduğu bütün girişimler onların Türklere olan gönül bağını ortaya koymuştur. Dönemin diplomatik yazışmaları ve Macar basını, yapılan yardımlardaki özveriye haberlerine taşımıştır. Macaristan'ın kuzeyinde yer alan Heves (il) Milli Savunma Derneği, en son gerçekleştirdiği toplantısında şehir ahalisinin yardımlarını bekleyerek onlara çağrıda bulunmuştur:

"Ülkemizin güney sınırlarında Türk milletinin varlığı için bir ölüm kalım savaşı, kavgalar ve kanlı çatışmalar var. Bu çatışmalar korkunç çetin sınavların sadece başlangıcıdır, binlerce kişi vatanını savunarak ölüyor. şanlı bir ölümdür bu! Ancak yaralanan askerlerin durumu da ne kadar acı vericidir! Bu askerlerin bakıma ve acılarının hafifletilmesine ihtiyaçları var. 1848-1849 özgürlük savaşımızda bize misafirperverliğini göstererek kapılarını açan milletin oğulları yaralanıyorlar şimdi. Sadece kapılarını değil, yabancı kuvvetlerden kaçmak zorunda kalan vatandaşlarımıza kalplerini bile açtılar. Sayısız sorun ve acı kaynağı şimdi de aynısıdır. Kendi özgürlüğümüzü ve bağımsızlığımızı acı gözyaşlarına boğan bu kaynaklar Türk milletine de aynı acıyı yaşatıyor. Bu tarifsiz acıyı biz de kendi tecrübelerimizden tanıyoruz. Bu sebeple hepimize sesleniyoruz! Kardeşlerimizin en derin sevgimizden mümkün olduğunca yararlanmaları için bütün gücünüzü ve etkinizi kullanın lütfen. Görevimizi maddi olarak gerçekten gösterebilmek için onlara yara bandı ve para toplayalım. Bağışlarda bulunan kişiler listeye eklenecektir. Bağışlarınızı bu işle görevlendirilen herhangi bir delegasyon üyesine en kısa zamanda ulaştırmanız rica olunur. Bağışlar gazetede ilan edilecektir". 16 Kasım 1876, Eger. Sndor Csiky (dernek başkanı), Klmn Csernyus (*Heves* ilinin milli savunma derneği başkan yardımcısı), Gyula Poppel (komisyon üyesi), Sndor Kan (komisyon üyesi) (BOA. Hariciye Siyasiye 176/10, s. 19).

Yapılan bu çağrı sonucunda yaralı Türk askerlerine bağışta bulunanların isimleri ve yaptıkları bağış miktarları şöyledir: Poppel Gyula 2 frt, Dr. Dombay Tádé 2 frt, Toronyi Sándor 2 frt, Klein Ignác 5 frt 30 kr., Turcsányi Mátyás 2 frt, Cserey Ignác 2 frt, Völgyi Lajos 2 frt, Kaán Sándor 2 frt, Dr. Vurumpek Károly 2 frt, Ihász Gábor 1 frt, Kömlő'den Engel Jakab 5 frt, Gáhy József 1 frt, Kovács Ferdinánd 1 frt, Halasy Kázmér 1 frt, Jurenák Miklós 1 frt, ifj. Kovách György 1 frt, Benkő Flóri(s)(án) 40 kr., Papp György 1 frt, Fischer Soma 1 frt, id. Szokolay Lajos 1 frt, Éliássy Ferenc 1 frt, Vizslovsky Mihály 1 frt, Mezey János 1 frt, Kunhegyes'ten Dr. Biszterszki 1 frt, Toplam 39 frt 70 kr (BOA. Hariciye Siyasiye 176/10, s. 19).

93 Harbi sırasında Türklere destek ve motivasyon için Macar halkı ve şairlerinin de çaba içinde buldukları görülmüştür³. Ünlü Macar şair János Arany, Plevne'de savaşıyan Türk askerlerini *Plevna* isimli şiirinde övmüş ve Türklere olan meylini ortaya koymuştur. Şair şiirinde; Haemus Dağının tepesinde ve Tuna kenarında devlerin çatışması (Ruslar ve Türkler) olduğunu, Türkiye'nin ona ilham verdiğini, kazanılan zafer hakkındaki eserlerin ortaya çıkmasını istediğini, Doğunun ve Batının galibi olan Türklerin bunlara hakkı olduğunu dile getirmiştir. Sazların bu büyük zaferden başka bir şey anlatmamasını istemiş, çatışma sesinden çok saz tellerinin sesinin olması gerektiğini vurgulamış, "Zafere!... devam! ... Ve bu zafer günü hayatımın akşamını altınla kaplayacaktır" demiştir. Düşüncelerine aracı kıldığı şiirinde, Osmanlının bir zamanlar zalim ve Avrupa'nın gaddarı olduğunu ifade etmekten kendini alamamıştır. Fakat şimdi bu eski gaddar, Avrupa'yı başka büyük bir gaddardan (Ruslardan) kurtaracaktır ve halkların özgürlüğü için dalgalanan bayrak onundur (Türklerin) demiştir. Aynı zamanda Rusya'yı ejderhaya benzetmiş ve onun baskısıyla savaşa katılanları da zavallılar şeklinde tanımlamıştır. Rusya'nın gücünün kırılıp büyüünün zamanla kaybolacağı ve bunu yapanın Türk ordusu olacağı inancında olduğunu belirtmiştir. Rusya'ya karşı hissini ve düşüncelerini şiire döken şair, 1848 Macar Özgürlük Savaşının sembolik lideri Sándor Petőfi'den de bahsetmiştir⁴. Devamında kendi şiirini ön plana çıkarmak istemediğini, birtakım olumsuzluklara rağmen bu şiiri yazma gereği duyduğunu ama yine de kendisinin arka planda kalmasının daha uygun olacağını ifade etmiş, şiirini kendisinin değil sazının yaptığını söyleyerek bir güzelleme bulmuştur. Macar halkına seslenerek güzel günlerin geleceği ümidiyle sevincini dile getirmiştir. Son olarak özgürlüğünü kazanamayan Macaristan'a bir gönderme yaparak Plevne zaferinden duyduğu mutluluğu açıklamıştır (Arany, 1969, s. 418).

Dönemin Macar sanat dünyasında örneklerine rastladığımız ve Türklere verilen samimi destekler, halk arasında yoğun ilgi görmüştür. Şairlerin besteledikleri Türk temalı şiirlerin yanı sıra Macarlar kendileri de halk şarkıları bestelemiş ve söylemişlerdir. Kaynaklarda anonim olarak yer alan ve özellikle Osman Paşa için yazılıp bestelenen Macar halk şarkısı, Türklere olan muhabbetin farklı alanlardaki tezahürüdür.

³ 1876 yılında ise Ignác Frank Szabadi Türk-Macar marşı bestelemiş ve bestenin bir bölümü Türkiye'nin büyük reformcusu Mithat Paşa'ya atfetmiştir. Beste Ocak 1877'de Rózsavölgyi tarafından yayımlanmıştır. Yayın numarası R&Cie 1124.1'dir. Eserin 3. baskısı Budapest-Göppingen Franz Liszt Arşivinin notalar arşivi kısmında bulunmaktadır. Eserin 3. baskısını yapması, popüler olduğunun göstergesidir. Sonra bu eser iki ünlü Avrupalı besteci Jules Émile Frédéric Massenet (1842-1912) ve Franz Liszt (1811-1886) tarafından da ele alınmıştır (Dávid vd. 2018, s. 113).

⁴ 1848 Macar Özgürlük Savaşı'nın sembolik lideri şair Petőfi'dir. Macarların Avusturya'ya karşı açtıkları savaş Rusların yardımıyla sona ermiştir. Ruslar Avusturyalılara yardım etmiş, neticede Macar orduları savaşı kaybetmiştir. Petőfi ise Segesvár Çatışmasında hayatını kaybetmiştir. Ancak onun etkisi günümüze kadar gelmiş ve dünya çapında tanınan ünlü Macar şairler arasındaki yerini almıştır. Petőfi hakkında detay için bk. Kerényi, 2009, s. 142.

Macar Halk řarkısı⁵

Top, tüfek sesleri
Rus askeri aklını unutmuş kaçıyor
Plevne tepesinde yarımday parlıyor
Yaşasın şanlı kahraman Osman!
Yaşasın Türkler!
Osman paşanın çadırına
Kck bir kuş konmuş,
şarkı söylüyor
Zaferi anlatıyor
Yaşasın Türkler!
Osman paşa pipo içer,
Rus arı kendinden geçer.
Bana ne, tillalrom (ahenk için kullanılmış, anlamsız kelime)
Ne gömleğim ne de yakam var
Yaşasın Türkler!
Bayrak dalgalansın
Macar kalbi atsın
O kalp şimdi atabilir
arın askerleri kaçıyor.
Yaşasın Türkler!
Macar kızlar Macar kızlar,
elengi rn rn!
Osman Paşa'nın alnına,
Öpücük de gönderin.
Yaşasın Türkler!

Yukarıdaki dizelerden anlaşılacağı üzere Macar halk şarkısı, Macarların sevinlerinin bir yansıması olarak Osmanlı Devleti stn durumdayken bestelenmiştir. Nitekim savaşın ilerleyen zamanlarında Osmanlı askerinin yaralı sayısı artmış ve Macarlar bu defa askeri yardımlarda bulunmuşlardır. Bu yardımlar, Osmanlı yaralı askerlerinin tedavisi hususunda merkez durumdaki Rusçuk hastanesine ulaştırılmıştır. Aynı şekilde Vidin Hastanesi'ne de benzeri yardımların ulaştırıldığı dönemin yazışmalarından anlaşılmaktadır. Peşte'de bulunan Honvd Komitesi tarafından Peşte şehbenderliğine iki sandık tiftik ve sargı bezi ulaştırılmıştır. Nitekim bu iki sandık doğruca Vidin'e gönderilmiştir. Tiftik ve sargı bezi ihtiyacının giderilmesi için yerel gazeteler Macar kadınlarına başvurmuş, ihtiyacı hazırlayan kadınların isim listeleri ve gönderilen tiftik ve sargı miktarının gazetelerde ilan edilmesinin gerekliliğine dikkat çekilmiştir (BOA.

⁵ Halk şarkısının Macarca orijinali için bk. Plevna-nta, 1877. Szeptember 20., IX.vf./382.sz.

Hariciye Tahrirât 21/30, s. 1). Gönderilen iki sandıktan sonra tekrar iki sandığın da gönderilmek üzere hazırlandığı şebenderliğe bildirilmiştir (BOA. Hariciye Tahrirât 21/30, s. 4). Bunların yanında yine Macarlar tarafından yaralı Osmanlı askeri için, içinde bez ve dokuma ürünlerinin bulunduğu on beş sandık Hilal-i Ahmer'e teslim edilmiştir. Cemiyet bunları Loyd Kumpanyası vapurlarından biriyle Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin merkez ambarına teslim etmiştir (BOA. Hariciye Siyasi 1234/55, s. 3).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya'nın saldırgan tutumu sadece Türkleri ve Macarları ilgilendirmemiştir. Avrupa ülkelerinin hemen hepsi Rusya'nın atmış olduğu adımları teyakuzda izlemiştir. İsviçre yüzbaşısı Krozeti isimli kişinin Rusya'nın kanunları, sistemi ve politikası aleyhine yazmış olduğu risale, dönemi gayet iyi açıklamaktadır (BOA. Hariciye Siyasi 1239/43, s. 1-4). "*Silaha sarılalım*" başlıklı risale Viyana Sefaretine gönderilmiştir. Risalenin konusu Krozeti'nin birçok millet üzerine hücum eden Ruslara nefreti ve karşısındaki vatan muhafazası için silaha sarılan ahaliye duyduğu muhabbettir. Rusya'ya olan nefretini kulaktan işitme bilgilerle değil bizzat uzun yıllar Rusya'da ikamet etmiş ve bu risale için gerekli bilgiye sahip olan biri olarak sergileme gereği duymuştur. İş bu risalenin birkaç bin nüshasının, edebiyat ve siyaset alanında Macaristan'da şöhret kazanmış bir zatın imzasıyla Avrupa'nın ekseri büyük gazetelerinde yazılıp nakil olunduktan sonra her tarafa dağıtılması planlanmıştır (BOA. Hariciye Siyasi 1239/43, s. 1-4). 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sırasında Macar toplumunun her kesimi tepkisini aynı doğrultuda göstermiştir. Macar milletvekillerinden Albert Apponyi Macaristan Parlamentosunda Osmanlı Devleti lehine etkili bir nutuk atmıştır. Nutukta Rusya hakkında nefrete davet eden bir konuşmaya yer verilmiş, Avusturya Devleti'ne Osmanlı Devlet mülkiyetinin muhafazasının gerekliliği izah edilmiştir. Eğer Osmanlı Devleti mahvolur ise bu durumun neticesinden yalnız Macar milleti değil Avusturya Devleti de zarar göreceğinden bahisle Rusya ile herhangi bir ittifaka ve antlaşmaya girilmemesi Avusturya Devlet yetkililerine tavsiye edilmiştir (BOA. Hariciye Siyasi 213/27, s. 2). Mösyo Tiszia'nın bu nutka cevabının, ileride askeri ve istila durumlarıyla karşılaşılma ihtimaline karşı herhangi bir tedbir alınmadığı, ayrıca şimdilik kimsenin sınırlarına göz dikmedikleri yönünde olmasına rağmen bu cevap kimseyi memnun etmemiştir. Avusturya Macaristan'ın politikası gereği Rusya'nın Balkanlara doğru ilerlediği görülürse o zaman bu muallak durumun ortadan kalkacağı ve gerek Rusya'nın ilerlemesinin durdurulması ve gerek Osmanlı'nın taksimi ve tahribinin önlenmesi için Osmanlı ile ittifaka girebileceklerini sözlerine eklemiştir (BOA. Hariciye Siyasi 213/27, s. 3). Ayrıca bu dönem yayınlarının ortak noktası, Rusya ile bir ittifak yapmak isteyenlerin ne yaparlarsa yapsın faydalı bir sonuç alamayacakları olmuştur. Bu gibi gelişmelerle Avusturya Macaristan'ın Osmanlı aleyhinde gerçekleşecek bir hareketin içerisinde yer almayacağı beyanatı artık netlik kazanmıştır. Zaten Macar talebelerinin Dersaadet'e yaptıkları ziyaretin sebebi ve Macar halkının yaklaşımı da bu yönde olmuştur (BOA. Hariciye Siyasi 1237/16, s. 3/2). Yine geçmişten dem vuran Debrecen şehri Komite Reisi Rail Robis, hariciye nezaretine yazdığı 18 Eylül 1877 tarihli tahriratta, "*vaktiyle 1849'da mülteci kardeşlerimizi kabul edenler sizlerin ecdadı idi. İşte bu sebeple vatanımızda daima bir şükran içerisindeyiz. Biz Debrecen ahalisi Asakir-i Osmaniye'nin kahramanlarına beslediğimiz hissiyatın delili olarak bir hak-ı pay-ı şahanelerine bir taç takdimiyle destek olmak istedik*" şeklindeki düşüncelerini paylaşmıştır (BOA. Yıldız Perâkende Müteferrik 1/17, s. 1).

Macarların büyük desteklerinin görüldüğü savaş çetin bir şekilde devam ederken barış yapma hususu akıllara gelmeye başlamıştır (Berlin antlaşmasına giden süreç). Fakat Rusların ileri sürdüğü barış şartları oldukça ağır olmuştur. Antlaşmanın sağlanması durumunda ve antlaşmaya uyulmaması durumunda Macaristan'ın nasıl bir tavır alacağı sorusunun muhatabı Kont Andrassy olmuştur. Macar mebusanından Kont Andrassy ile yapılan mülakatta; Rusya'nın antlaşma koşullarına uymaması durumunda Avusturya-

Macaristan'ın duruma müdahale edeceği bildirilmiştir. Yöneticilerin buna bir gün dahi muhalefet etmeyeceklerini de eklemiştir. Bunun yanında gerek Macaristan meclisi ve gerek haricinde Osmanlı lehinde yine nümayişler icrasına başlamının ve milletin Rusya aleyhine muharebe istediğini duyurmanın çok faydalı olacağına fakat hükümetin Osmanlı hakkındaki niyetinin ne yönde olduğunun da önemli olduğuna değinmiştir. Daha sonra alınacak tedbir ve yapılacak mitinglere esas olmak üzere Osmanlı'nın kendilerine bir program vermeleri gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca kendisinin ve diğer mebusların gezintilerinde refakat edecek ve bir heyecan oluşturmak için gazetelere verilecek ilanlarda görev yapacak kişilere ödenecek ücret açısından para ihtiyacı doğmuştur. Bu teklifler kabul olunur ise 10 bin florinlik bir kredi açılmasını ve Viyana kabinesinin şüphesini çekmemek için bu paranın yaralılara yardım komisyonundan hesaba geçirilmesini talep etmiştir. Türk Macar ilişkileri, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir gelişme göstermiştir. Özellikle I. Dünya Savaşına giden süreçte iki ülke arasındaki ilişkiler hemen her alanda artan bir seyir izlemiştir. Iř dünyasındaki ikili yardımlaşma, anlaşma ve iki ülkenin birbirlerine gösterdikleri nezaket örnekleri yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (iftioğlu vd. 2021, s. 310-325). Cumhuriyet döneminde özellikle Atatürk'ün girişimleriyle dostane ilişkiler zirve noktasını yaşamıştır (olak, 2000, s. 61-72; 2010, s. 371-402). Gelineen aşamada şüphesiz iki ulusun tarihten gelen meyl ve muhabbetleri etkili olmuştur.

Sonuç

XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti için zor bir dönem olmuştur. Bu dönemde Rusya ile girişilen savaşların hemen hepsinde büyük kayıplar yaşanmıştır. Devlet sadece asker alanda değil siyasi, ekonomik ve bunlara bağlı olarak sosyal alanlarda da çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle yüzyılın ikinci yarısında Balkanların hareketlenmeye başlaması ve Rusya'nın bu halklar üzerinden yürüttüğü Slav politikası Osmanlı Devleti'ni kısıkaca almıştır. Nitekim daha önceki girişimlerinden beklediği sonuçları elde edemeyen Rusya, artık beklediği zamanın geldiğini düşünerek Osmanlı Devleti'ne karşı 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşını (93 Harbi) başlatmıştır. İki cephede gerçekleşen savaş Osmanlı Devleti stnlğ ile başlamışsa da Osmanlı bu durumunu koruyamamış ve savaş sonunda Ruslara yenilmiştir. Osmanlı için yenilgiye giden savaşın maddi manevi büyük kayıpları olmuştur. Bu kayıpları bir nebze azaltabilmek ve savaşın gidişatını değiştirebilmek adına Macarlar Osmanlı askerleri için yardım programları yapmışlar, Osmanlı askerine çeşitli yardımlarda bulunmuşlardır. Macar zgrlk mücadelesinde Osmanlı Devleti'nin tavrı, Macar desteğinin bilindik sebepleri arasındadır. Macarları dönem itibariyle Osmanlı'ya ileri derecede yardıma teşvik eden unsurlardan biri de Rus tehdidi olmuştur. Rusya'nın ortak düşman olduğu düşüncesi ve Rusların Panslavizm politikasını gerçekleştirmek için harekete geçmesi Macarların Osmanlı'ya olan meylini arttırmıştır. Ayrıca Rusya karşısında Osmanlı Devleti'nden sonra sıranın Macaristan'a geleceği Macarların kuvvetle muhtemel ngrsyd. Bütün bu düşünceler Macarların, 93 Harbinde topyekn Osmanlı Devleti'ni desteklemesine neden olmuştur. Yardımların çeşitliliğine dikkat edildiğinde Macar toplumunun hemen her kesiminden Osmanlı'ya destek verildiği grlmştir. XX. yüzyılın başında Türk Macar ilişkileri daha ileri seviyelere ulaşmıştır. Bu dönem yardımlaşmadan öte savaşta aynı cephede verilen mücadele örneklerinin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bunun yanı sıra birlikte hareket etme adına birtakım ideolojilerin etrafında toplanılmaya başlandığı da görülmektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet dönemindeki yeni Türkiye'nin birçok kurumunda ve özel teşebbüsünde Macar izlerini görmek mümkündür (gen vd. 2013, s. 130-142). Bugün hl Türkiye'de Macarlar tarafından yapılan mimari eserlere rastlanıyorsa şüphesiz bunda tarihten gelen dostluk etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- ARANY, J. (1969). *Plevna, In: Keresztury Dezső-Keresztury Mária (szerk.): Arany János összes költeményei I. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest. 418 o.*
- ARMAOĞLU, F. (2010). *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi. İstanbul: Alkım Yayınevi.*
- AYDIN, M. (2005). Bosna-Hersek Ayaklanması (1875)'nda Panslavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü. *Bellekten. LXIX: 913-936.*
- ÇABUK, M. - A. KARTAL (2019). "93 Harbi'nde Hindistan Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardımları". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. XVI/2: 554-575.*
- ÇİFTÇİOĞLU, F. - E. VEREŠOVÁ (2021). "I. Dünya Savaşı Sırasında Türk-Macar Yakınlaşması: Nezaket Örnekleri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 68: 310-325.*
- ÇOLAK, M. - M. SEZGİN TOPAL (2016). "Macar Gençlik Heyetinin İstanbul Ziyareti (1877)". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal of Modern Turkish History Studies. XVI/33: 5-24.*
- ÇOLAK, M. (2000). "Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. I/2: 61-72.*
- ÇOLAK, M. (2010). "Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 27: 371-402.*
- ÇÜGEN, H. F. vd. (2013). "Ankara'da Birinci Ulusal Mimarlık Döneminden Bir Örnek: Erzurum Oteli". *Ankara Araştırmaları Dergisi. I/1: 130-142.*
- DÁVID, G. - L. GRACZA (2018). *Szabadi Frank Ignác Török-Magyar indulója Jules Massenet és Liszt Ferenc feldolgozásában, valamint Hajdar bej Marche turco - hongroise című műve. Keletkutatás.*
- ERŐDİ, B. (2001). "Çok Yaşa! Türk Heyetinin Ziyaretinden Hatıra Kitabı (Csok Jasa! A Török Küldötség Látogatásának Emlékkönyve)". *Akadémiai-Magyar-Török Baráti Társaság. Budapest: Akadémiai Kiadó.*
- HÜLAGÜ, M. (2007). "Plevne Muharebeleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İstanbul. 34: 304-305.*
- JELAVÍCH, B. (2009). *Balkan Tarihi 1. (çev. İhsan Durdu-Gülçin Tunalı-Haşim Koç). İstanbul: Küre Yayınları.*
- KERÉNYİ, F. (2009). *A Petőfi-kultusz jelei Arany János kései lírájában. In: Főríz Gergely (szerk.): Aranyozás. Budapest: Tanulmányok Korompay H. János hatvanadik születésnapjára. rec.iti.*
- NAMAL, Y. (2009). *Türk Macar İlişkileri. İstanbul: İskenderiye Yayınları.*
- NAMAL, Y. (2017). *Türk Kaynakları Işığında Türk-Macar İlişkileri (1923-1950). Lambert Academic Publishing, Beau Bassin.*
- NAZIR, B. (2006). *Osmanlıya Sığınanlar Macar ve Polonyalı Mülteciler. İstanbul: Yeditepe Yayınları.*
- NAZIR, B. (2010). "II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Macar Dostluk İlişkileri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. 43: 309-317.*

- PLEVNA-NOTA (1877). In: A kiviligits teġnapi romestejn-Hirek c. rovat. *Ellenor* napilap, Szeptember 20., IX.evf: 382.
- SIMON, P. P. (2020). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türkiye Macaristan İlişkilerinde Canlılık. Prof. Dr. Melek olak Armağanı*. (ev. S. T. Mızrak-M. Karagulmez). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- TURAN, M. (2019). "I. Dünya Savaşı ncesinde Avrupa Devletlerinin Siyaset Stratejileri ve Osmanlı Devleti". *19 Mayıs'ın 100. Yıldönümünde Atatürk ve Türk İstiklali Uluslararası Sempozyumu* (Mayıs 2019). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Bildiriler Kitabı. Ankara: Yorum Matbaacılık: 246-253.
- YILDIRIM, T. (2020). *Son şebender Müftüoğlu Ahmet Hikmet*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşiv Belgeleri

- Başkanlık Osmanlı Arşivleri (BOA) Hariciye Siyasi 1232/17.
- BOA. Hariciye Siyasi 1234/55.
- BOA. Hariciye Siyasi 1237/16.
- BOA. Hariciye Siyasi 1239/43.
- BOA. Hariciye Siyasi 176/16.
- BOA. Hariciye Siyasi 213/27.
- BOA. Hariciye Siyasiye 1232/17.
- BOA. Hariciye Siyasiye 1232/21.
- BOA. Hariciye Siyasiye 176/10.
- BOA. Hariciye Tahrirt 21/30.
- BOA. Hariciye Tahrirt 23/21.
- BOA. Hariciye Tercüme Odası 109/14.
- BOA. Hariciye Tercüme Odası 330/54.
- BOA. Hariciye Tercüme Odası 331/10.
- BOA. Hariciye Tercüme Odası, 554/84.
- BOA. Yıldız Perkende Mteferrik 1/17.

Gazeteler

- Budapest, 1877/12, 26 Kasım 1877.
- Ellenor, 1876/274, 4 Ekim 1876.
- Ellenor, 1877/302, 6 Ağustos 1877.